Roll No. .....

11211

कक्षा 11वीं वार्षिक परीक्षा, 2022-23

[053]

SANSKRIT

संस्कृत

[Total No. of Questions: 23] [Total No. of Printed Pages: 08]

[Time: 03 Hours] [Maximum Marks : 80]

निर्देशाः :–

(I) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः सन्ति।

(II) प्रश्नानां सम्मुखे अङ्काः प्रदत्ताः।

प्र.1 उचितं विकल्पं चित्वा लिखत – (1×6=6)

(i) "पार्वतीपरमेश्वरौ" पदस्य समासविग्रहः अस्ति –

(अ) पार्वती परमेश्वरः च (ब) पार्वती च परमेश्वरः

(स) पार्वती च परमेश्वरः च (द) पार्वतीपरमेश्वरः

(ii) 'नीलोत्पलम्' पदे समासः अस्ति –

(अ) कर्मधारयः (ब) तत्पुरुषः

(स) द्विगुः (द) द्वन्द्वः

(iii) 'बहुव्रीहिः' समासस्य उदाहरणम् अस्ति –

(अ) भूतबलिः (ब) पीताम्बरः

(स) अपूर्वः (द) उपशरदम्

https://www.mpboardonline.com

(iv) 'तत्रैव' पदस्य सन्धि विच्छेदः भवति –

(अ) तत्र + एव (ब) तत् + एव

(स) तत्र + इव (द) तत् + इव

(v) 'सोऽपि' पदे सन्धिः अस्ति –

(अ) गुणसन्धिः (ब) व्यञ्जनसन्धिः

(स) विसर्गसन्धिः (द) यण् सन्धिः

(vi) 'खल्वयम्' पदे सन्धिः अस्ति –

(अ) खल्व + अयम् (ब) खल्व + यम्

(स) खलु + इयम् (द) खलु + अयम्

प्र.2 प्रदत्त शब्दैः रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत – (1×7=7)

(i) 'अवदत्' पदे.....धातुः अस्ति। (अवद्/वद्)

(ii) 'पठेयुः पदे.....वचनम् अस्ति। (एकवचनं/बहुवचनं)

(iii) 'पास्यति' पदे .....लकारः अस्ति। (लृट्/लङ्)

(iv) 'गमिष्यामः' पदे ..... पुरुषः अस्ति। (अन्य/उत्तमपुरुष)

(v) 'अधिकारः' पदे .....उपसर्गः अस्ति। (अधि/अधिक)

(vi) उपसर्गयुक्त पदं .....अस्ति। (विकारः/कारः)

(vii) 'प्रति' उपसर्गयुक्तं पदम् .....अस्ति। (प्रतिनिधिः/प्राचार्यः)

प्र.3 युग्म मेलनं कुरुत – (1×6=6)

'अ'	'ब'
(i) विचिन्त्य	(1) अव्ययपदं
(ii) कुत्र	(2) क्त्वा
(iii) प्रकीडितुम्	(3) ल्यप्
(iv) गत्वा	(4) तुमुन्
(v) अव्ययपदम्	(5) तत्र
(vi) "तत्र शिवालयः अस्ति" वाक्ये अव्ययपदं	(6) कदा

https://www.mpboardonline.com

प्र.4 अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि एकवाक्येन लिखत – (1×7=7)

(i) 'नदी' पदस्य पर्यायपदं किम् अस्ति?

(ii) 'सूर्यः' पदस्य पर्यायपदं लिखत।

(iii) 'अल्पं' पदस्य विलोमपदं लिखत।

(iv) 'दूरे' पदस्य विलोमपदं लिखत।

(v) भरतं कः अपृच्छत्?

(vi) पम्पाभिधानं पद्मसरः कुत्र आसीत्?

(vii) पुष्करिण्याः नाम किम् आसीत्?

प्र.5 शुद्धवाक्यानां समक्षम् 'आम्' अशुद्धवाक्यानां समक्षं 'न' इति लिखत – (1×6=6)

(i) 'श्वेतः अश्वः' अत्र 'श्वेतः' विशेषणपदम् अस्ति।

(ii) 'शशकः मन्दं मन्दं धावति' वाक्ये 'शशकः' विशेषणपदम् अस्ति।

(iii) 'क्रुद्धः वानरः इतस्ततः भ्रमति।' वाक्ये 'क्रुद्धः' विशेष्यपदम् अस्ति।

(iv) 'मन्दमतिः बालकः विद्यालयं न गच्छति' वाक्ये 'बालकः' विशेष्यपदम् अस्ति।

(v) 'सह' शब्दस्य योगे तृतीया विभक्तिः भवति।

(vi) 'परितः' पदस्य योगे चतुर्थी विभक्तिः भवति।

अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत –

प्र.6 कस्मिन् रताः जनाः ब्रह्म प्राप्नुवन्ति? (2)

अथवा

मन्त्रः कीदृशः भवति?

प्र.7 पुराणिक शास्त्री केन सह राजभवनम् अगच्छत्? (2)

अथवा

तापसी बालाय क्रीडार्थं किं दत्तवती?

प्र.8 महामत्स्यस्य सन्धानं कुत्र न प्राप्तम्? (2)

अथवा

गौराङ्गः तन्तुवायान् कथं निष्कासयति?

https://www.mpboardonline.com

प्र.9 राजा बालं कति वारम् अपश्यत्? (2)

अथवा

वक्ता सर्वाणि कर्माणि कस्मिन् न्यसितुं कथयति?

प्र.10 मूर्खः कथं प्रवीणतां याति? (2)

अथवा

तन्तुवायाः कीदृशस्य पटस्य निर्माणमकुर्वन्?

प्र.11 प्रश्नपत्रे समागतं श्लोकं विहाय स्वपाठ्यपुस्तकात् कण्ठस्थीकृतं सुभाषितम् एकं लिखत। (2)

प्र.12 रेखाङ्कितपदान्याधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत – (कोऽपि द्वे) (2)

(i) तच्छ्रुत्वा तत्रत्याः सर्वे पर्यनन्दन्।

(ii) समागतो राजा पुराणम् आकर्णयति स्म।

(iii) महाराजस्य मुखे तिलकालङ्कारः आसीत्।

प्र.13 अधोलिखितं वाक्यं कः कं प्रति कथयति इति लिखत – (कोऽपि द्वे) (2)

(i) भवतु। न मामयं गणयति।

(ii) अस्य समीपे राज्ञः प्रमाणपत्रम्, अयमेव क्रेष्यति, नापरः।

(iii) अथ कोऽस्य व्यपदेशः?

प्र.14 कति वेदाः सन्ति? एकस्य वेदस्य नाम लिखत। (2)

अथवा

कति पुराणानि सन्ति? एकस्य पुराणस्य नाम लिखत।

प्र.15 रामायणस्य रचनाकारः कः? अस्मिन् कति काण्डाः सन्ति? (2)

अथवा

महाभारते कति पर्वाः सन्ति? अस्मिन् कति श्लोकाः सन्ति?

https://www.mpboardonline.com

प्र.16 अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत – (3)

महाराजं बहु सन्तोषोऽभवत्। एवं परितुष्टो राजा पारितोषिकत्वेन बालाय सताम्बूलमुत्तरीयवस्त्रं दत्वा, हे वत्स! त्वं मेधाव्यसि, सुष्ठु सङ्गीतं शिक्षित्वा सम्यग्गातुं भवान् अभ्यस्यतु। इतोऽप्यधिकं पारितोषिकं भवते वयं दास्याम, इति बालकमुक्त्वा पुनश्च शास्त्रिणमुद्दिश्य भोः शास्त्रिणः, कुमारः चतुरोऽस्ति।

(i) कं बहु संतोषोऽभवत्?

(ii) राजा कं पारितोषकं दत्तवान्?

(iii) कः चतुरः अस्ति?

<u>अथवा</u>

सहसा कोलाहलः श्रुतः। मुनिः बहिरागत्य अपश्यत्। केचन जनाः एकं बालकं ताडयन्ति। तं च भर्त्सयन्ति। बालकः भयेन कम्पते क्रन्दति च। मुनिः तत्र उपस्थितः। जनान् वारयित्वा अपृच्छत्। किम् अभवत्? किमर्थं भवन्तः एनं ताडयन्ति। जनाः अवदन्। एष मिथ्यावादी। सदैव मिथ्याभाषणं करोति।

(i) केचन जनाः कं ताडयन्ति?

(ii) मुनिः कुत्र आगत्य अपश्यत्?

(iii) जनाः बालकं विषये किम् अवदन्?

प्र.17 अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत – (3)

षड् दोषाः पुरुषेणेह हातव्या भूतिमिच्छता।

निद्रा तन्द्रा भयं क्रोधं आलस्यं दीर्घसूत्रता।।

(i) कति दोषाः पुरुषेण हातव्याः?

(ii) किम् इच्छता पुरुषेण दोषान् हातव्याः?

(iii) के के दोषाः पुरुषेण हातव्याः?

https://www.mpboardonline.com

अथवा

एकोऽप्यमात्यो मेधावी शूरो दक्षो विचक्षणः।

राजानं राजपुत्रं वा प्रापयेन्महतीं श्रियम्।।

(i) अमात्यः कीदृक् गुणयुक्तः भवेत्?

(ii) मेधावी अमात्यः राजानं कां प्रापयेत्?

(iii) 'राजानम्' पदे का विभक्तिः अस्ति?

प्र.18 अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत – (3)

बालः – जृम्भस्व सिंह! दन्तास्ते गणायिष्ये।

प्रथमा – अविनीत! किं नोऽपत्यनिर्विशेषाणि षत्वानि विप्रकरोषि? हन्त। वर्धते ते संरम्भः। स्थाने खलु ऋषिजनेन सर्वदमन इति कृतनामधेयोऽसि।

दुष्यन्तः – किं न खलु बालेऽस्मिन् औरस इव पुत्रे स्निह्यति मे मनः? नूनमनपत्यता मां वत्सलयति।

(i) बालः कस्य दन्तान् गणयितुम् इच्छति?

(ii) ऋषिजनेन बालस्य किम् नामधेयः?

(iii) राज्ञः मनः कीदृशः पुत्रः इव स्निह्यति?

अथवा

श्रेष्ठी – तन्तुवाय! किमस्य पटस्य मूल्यम्?

तन्तुवायः– विंशत्यधिकं शतम्।

श्रेष्ठी – नहि, नहि, किञ्चिदधिकमेतत्। शतं मूल्यं गृह्णीष्व।

(ततः प्रविशति सानुचरो वैदेशिको गौराङ्गः। स राजमुद्राङ्कितप्रमाणपत्रं दर्शयित्वा श्रेष्ठिनौ तन्तुवायञ्च भर्त्सयति)

(i) पटस्य कति मूल्यम् अस्ति?

(ii) श्रेष्ठी कति मूल्यं दातुम् इच्छति?

(iii) वैदेशिको गौराङ्गः किं संदर्श्य श्रेष्ठिनौ तन्तुवायञ्च भर्त्सयति?

https://www.mpboardonline.com

प्र.19 प्रदत्तशब्दैः रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत – (कोऽपि त्रयः) (3)

(परितः, बालं, भास्करं, दास्यामि, भरणपोषणे)

(i) रामः ददर्श दुर्दर्शं युगान्ते.....यथा।

(ii) अपरं क्रीडनकं ते .....।

(iii) राजा ..... सम्बोध्य पर्यपृच्छत्।

(iv) कथमेतेन मम कुटुम्बस्य ..... भविष्यतः।

(v) पुष्करिणीम् ..... नाना वृक्षाः सन्ति।

प्र.20 अधोलिखितं अपठितगद्यांशं सम्यक् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत – (4)

शरीरं धर्मस्य प्रथमं साधनम् अस्ति – 'शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम्'। शरीरस्य आरोग्यं व्यायामेन सिध्यति। यः व्यायामं करोति तस्य प्राणशक्तेः आपदः स्वयमेव दूरं गच्छन्ति। व्यायामेन शरीरे शुद्धरक्त–सञ्चारः भवति। इन्द्रियाणि सुस्थानि स्वस्थानि च भवन्ति। जठराग्निः दीप्तः भवति। परिवृद्धम् उदरं सङ्कोचं गच्छति। मस्तिष्कम् उर्वरं भवति।

(i) धर्मस्य प्रथमं साधनं किम् अस्ति?

(ii) कानि सुस्थानि स्वस्थानि च भवन्ति?

(iii) कीदृशम् उदरं व्यायामेन सङ्कोचं गच्छति?

(iv) केन शरीरे शुद्धरक्तसञ्चारः भवति?

<u>अथवा</u>

क्रोधः मनुष्यस्य प्रधानः वैरी अस्ति। अस्माकं शास्त्रेषु वर्णितं यत् 'क्रोधः सुदुर्जयः शत्रुः' इति। समाजे एतादृशाः विरलाः एव जनाः भवन्ति, ये क्रोधं न कुर्वन्ति। क्रोधी मनुष्यः सदा कष्टम् अनुभवति। क्रोधवशात् उन्मत्त भूत्वा सः अन्यान् पीडयति।

(i) मनुष्यस्य प्रधानवैरी कः आसीत्?

(ii) अस्माकं शास्त्रेषु किं वर्णितम् अस्ति?

(iii) क्रोधी मनुष्यः किम् अनुभवति?

(iv) 'क्रोधवशात्' पदे का विभक्तिः अस्ति?

https://www.mpboardonline.com

प्र.21 सङ्केताधारितम् अनुच्छेद लेखनं। कथालेखनं वा कुरुत – (4)

(सङ्गत्या, सहजाभिलाषः, आदौ, पुत्रेण)

सुब्बण्णस्य सङ्गीते यः .....आसीत्। स एकदा राजभवने संवृत्तया.....

पुनरधिकं दृढीबभूव। एकस्मिन् दिने.....साकं पुराणिकशास्त्री राजभवनमेत्य

तत्रान्तः पुरस्त्रीजन–समक्षे पुराण–प्रवचनमारभमाण .....स्वपुत्रेण

शुक्लाम्बरधर–मित्यादिश्लोकं गापयामास।

अथवा

(पश्चिमे, विन्ध्याटवी, जननी, निवसतः)

अस्ति मध्यदेशालङ्कारभूता मेखलेव भुवो.....नाम। तस्यां च पम्पाभिधानं पद्मसरः।

तस्य.....तीरे महाजीर्णः शाल्मलीवृक्षः। तस्यैवैकस्मिन् कोटरे.....कथमपि

पितुरहमेव सूनुरभवम्। ममैव जायमानस्य प्रसववेदनया.....मे लोकान्तर–मगमत्।

प्र.22 स्वस्य प्राचार्यस्य कृते अवकाशार्थम् एकं प्रार्थनापत्रं संस्कृते लिखत। (4)

अथवा

स्वमित्रं प्रति एकम् आमन्त्रणपत्रं संस्कृतभाषायां लिखत।

प्र.23 अधोलिखितेषु एकं कवेः विषये संक्षिप्तपरिचयं शत शब्देषु लिखत – (4)

(i) महाकविकालिदासः

(ii) वेदव्यासः

(iii) बाणभट्ट

---

https://www.mpboardonline.com